

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR SPRÅK OCH LITTERATURER

ÖVERSÄTTARPROGRAMMET

Förnuft och känsla

Kulturell anpassning vid översättning av tre engelskspråkiga
föräldrahandböcker

Linda Söderlund

Examensarbete för magisternivå
VT 2013

Handledare: Mats Mobärg
Examinator: Sigrid Dentler

Sammandrag

I denna uppsats undersöks hur tre engelskspråkiga föräldrahandböcker anpassats till en svensk målgrupp när de har översatts till svenska. Några av de ämnesområden där pragmatiska problem ofta kan uppstå inom genren identifieras genom parallellläsning av källtexter och måltexter, och därefter ges exempel på hur översättarna valt att bemöta svårigheterna. En del exempel kan sägas vara typiska för genren och andra är mer generella problem som kan uppstå vid kulturell anpassning i samband med översättning rent allmänt.

För att karaktärisera genren föräldralitteratur, och således kunna avgöra vad som gör att en översättning fungerar i sitt nya sammanhang, görs en analys av genren, och som referensram för vad som kan betecknas som pragmatiskt välfungerande används två föräldrahandböcker skrivna på svenska.

Analysen visar att det krävs mer av en översättare av genren än goda språkliga kunskaper och att erfarenhet av målspråkssamhället och av de miljöer som föräldrar och vårdare av barn ofta uppsöker är av stor betydelse för huruvida den översatta texten känns trovärdig för målspråksläsarna och därmed lyckas uppfylla sitt instruerande syfte.

Nyckelord: Översättning, pragmatik, barnuppfostran, kulturell anpassning, föräldrahandbok

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Syfte.....	2
1.2. Disposition.....	2
1.3. Termer, begrepp och ordval	3
2. Material och metod.....	4
2.1. Material.....	4
2.2. Metod.....	6
3. Resultat och diskussion.....	7
3.1. Pragmatik och kulturell anpassning.....	7
3.2. Genren föräldrahandböcker.....	9
3.3. Exempel på problemområden.....	11
3.3.1. Religion i uppfostran.....	11
3.3.2. Uppfostringsmetoder och bestraffningar.....	13
3.3.3. Stilnivå.....	16
3.3.4. Felaktiga översättningar.....	17
3.3.5. Utelämnningar.....	19
3.3.6. Kulturella fenomen och sociala strukturer.....	20
3.3.7. Metaforer och fasta uttryck.....	23
4. Slutsatser och sammanfattning.....	25
Referenser.....	27

1. Inledning

Vid olika typer av översättning ställs en översättare inför olika slags svårigheter. En del av dessa är gemensamma för många typer av texter, medan andra är mer specifika för vissa genrer eller sammanhang. En del svårigheter uppstår vid särskilda språkkombinationer eller i kontakter mellan vissa kulturer, medan de i andra fall uteblir (Ingo 2007:15).

I denna uppsats läggs fokus på de problem som kan uppstå vid översättning av litteratur som behandlar ämnet barnuppfostran, så kallade *föräldrahandböcker*. En föräldrahandbok är, som benämningen antyder, en slags instruktionsbok, en bok som ska kunna användas som ett hjälpmedel för föräldrar. Men som de flesta säkert är medvetna om är barnuppfostran betydligt svårare än så, och genren skiljer sig markant från andra slags instruktionsböcker. Syftet med en föräldrahandbok är inte heller att resultatet ska bli det samma som i boken, som fallet kan vara med till exempel en kokbok. Vid översättning av en kokbok är syftet att maten ska smaka på samma vis som i originalreceptet, oberoende av vilken hand som rör i grytan. I en föräldrahandbok är dock upplevelsen av ”smak” beroende av vad som är socialt gångbart i målspråskulturen, och handen som rör i grytan är en förlängning av den verklighet i vilken den präglats. Något som smakar bra i en del av världen kan vara mindre uppskattad i en annan.

Som det nämndes ovan ligger somliga språkpar närmare varandra än andra, och när det gäller översättning från engelska till svenska underlättas uppgiften betydligt av att de båda språken hör hemma i den germanska språkfamiljen. Vad beträffar det kulturella avståndet mellan länderna är detta i vissa lägen stort, men i många fall ligger vi relativt nära varandra, åtminstone om man begränsar sig till att göra jämförelsen mellan svenskan och det språk och den kultur som finns i Storbritannien och Nordamerika, vilket fallet är i denna undersökning. Om det i andra sammanhang är önskvärt med inslag av källspråskulturen i en översättning, är målet med en handbok i barnuppfostran snarare att källspråskulturen ska lysa igenom så lite som möjligt. Denna egenskap gör genren till ett intressant ämnesområde att undersöka ur ett översättningsvetenskapligt perspektiv.

1.1. Syfte

Syftet med denna uppsats är att identifiera ett antal kulturellt betingade svårigheter som kan uppstå vid översättning av engelskspråkiga föräldrahandböcker och att uppmärksamma de sätt på vilka översättarna valt att lösa problemen.

Avsikten är naturligtvis att denna uppsats främst ska kunna läsas av studenter inom översättarprogrammet och andra läsare med intresse för översättning. Samtidigt är syftet också att slutsatserna i detta arbete ska kunna förmedlas till läsare utanför denna målgrupp. Ett andra mål med studien är alltså att denna uppsats ska kunna läsas av personer med intresse för antropologi och föräldraskap, men som inte har studier i översättningsvetenskap bakom sig. Därför vill jag belysa problem inom översättning och deras möjliga lösningar på ett lättförståeligt sätt.

Under grundliga efterforskningar i jakt på källor till denna studie har det blivit uppenbart för mig att det inte existerar någon översättningsvetenskaplig studie gjord av genren. Därför ser jag att denna uppsats kan fungera som inspiration för andra som är intresserade av att göra fortsatta studier inom ämnesområdet. Trots att detta sistnämnda inte är ett direkt syfte blir det indirekt en positiv konsekvens av mitt val av ämnesområde för detta arbete.

1.2. Disposition

Denna uppsats är indelad i fyra kapitel. Detta inledande kapitel redogör för uppsatsens syfte och disposition, samt ger en kortfattad förklaring till några av uppsatsens nyckelbegrepp. Det andra kapitlet presenterar den litteratur som ligger till grund för studien samt den metod som används för att få fram de resultat som redovisas. I kapitel 3 kombineras teoretiska begrepp med ett antal iakttagelser från de tre primärkällorna och olika typer av lösningar på översättningsteoretiska problem presenteras. De fall av kulturell anpassning som har identifierats exemplifieras och jämförs i vissa fall mellan de olika föräldrahandböckerna. I somliga fall ges även egna förslag till översättningar. Det fjärde och sista kapitlet ger en sammanfattning av de resultat som redovisats i kapitel 3 och utifrån dessa dras slutsatser av studien i sin helhet.

1.3. Termer, begrepp och ordval

I texten återkommer ofta termerna *källspråk* och *målspråk*, samt *källtext* och *måltext*. Hädanefter kommer förkortningarna *KS*, *MS*, *KT* och *MT* att användas för att beteckna ovan nämnda termer. I somliga fall används även orden *original* och *översättning*. Dessa kan i stort sett ses som synonymer till *KT* och *MT*, men ibland med en liten antydning till att ett original skulle ”stå över” en översättning i fall då det kan uppfattas som om till exempel författarens intention skulle gått förlorad. Ordet *original* används här också i sammanhang då det inte ska påvisas kontrastiva förhållanden utan med betydelsen *original* = ’en ursprunglig text’.

I uppsatsen används genomgående ordet *uppföstran* även om själva handlingen (att uppföstra) inte bör ses som en envägskanal utan är ett samspel mellan föräldrar och barn. Eftersom analysen inte ska spegla en subjektiv syn på ämnet, och eftersom ordet *uppföstran* används i primärmaterialet, anser jag det vara passande i sammanhanget.

’Föräldrahandböcker’, ’föräldralitteratur’ och ’böcker om barnuppföstran’ används omväxlande genom uppsatsen. De tre begreppen symboliserar samma sak, närmare bestämt genren som primärmaterialet representerar.

Innehållet i kapitel 3, som har rubriken *Resultat och diskussion*, kommer i löptexten ibland även att refereras till som *analysen*.

2. Material och metod

I detta kapitel ges en presentation av materialet som använts för att genomföra denna studie samt en beskrivning av den metod som tillämpats i analysen av det valda materialet.

2.1. Material

Denna studie utgår från tre kända engelskspråkiga föräldrahandböcker och deras svenska översättningar:

- *The no-cry discipline solution /Uppfostran utan gråt* av Elizabeth Pantley (2007) i översättning av Malin Taube (2007).
- *Children are from heaven /Mars och Venus föräldrar till lyckliga och trygga barn* av John Gray (1999) i översättning av Synnöve Olsson (2001).
- *Supernanny – How to Get the Best from Your Children /Supernanny* av Jo Frost (2005) i översättning av Lena W. Henrikson (2005).

Både de tre källtexterna och de tre måltexterna kommer härnäst att refereras till som *Pantley*, *Gray* och *Frost*, och i de numrerade exempel från litteraturen som återges i kapitel 3 betecknas böckerna *P*, *G* och *F*, följt av sidnummer från den aktuella boken.

Materialet har valts utifrån det stora utbud av föräldralitteratur som finns översatt från engelska till svenska. Ett kriterium vid valet av källtexterna har varit att materialet ska vara någorlunda nyutkommet och därmed spegla en modern syn på ämnet. Det har fallit sig så att två av författarna är amerikanska och en är från Storbritannien; två är kvinnor och en är man.

Alla tre böckerna har varit bestsellers i USA, något som i god amerikansk anda anges på bokomslagen. Antagligen har populariteten i USA bidragit till att just dessa böcker översatts till svenska.

Följande tabell visar upplägget av de tre källtexterna och deras korre-
sponderande måltexter:

Tabell 1. Makrostrukturen i KT och MT

	Pantley	Gray	Frost
Antal sidor (KT)	285	390	217
Layout och innehåll (KT)	Innehåller många illustrationer och foton samt tabeller och rutor med citat eller viktiga nyckelbudskap	I KT finns inga foton eller illustrationer, men ett antal rutor med viktiga nyckelbudskap.	Boken är rikt illustrerad med färgbilder, foton och kom-ihåg-listor.
Antal sidor (MT)	247	354	217
Layout och innehåll (MT)	Översättningen innehåller inga foton, men för övrigt är illustrationer, tabeller och faktarutor i enlighet med originalet	Innehåller endast den löpande texten, rutor med nyckelbudskap är inte översatta.	MT följer originalets layout exakt, sida för sida.
Kommentar	Det reducerade sidantalet i MT verkar bero på avsaknaden av foton samt annat typsnitt än i KT. Inga utelämnings i texten har identifierats i det undersökta materialet.	Ett stort antal utelämnings har identifierats i det undersökta MT-materialet. Detta kan antas vara anledningen till det reducerade sidantalet.	

Författarna till de tre böckerna är var och en representant för en viss kategori föräldraböcker, och deras namn har blivit varumärken med egna hemsidor och nätverk.

Elizabeth Pantley förespråkar ett nära föräldraskap som bygger på gränssättning med empati och tar avstånd från hårda hierarkiska uppfostringsmetoder. John Gray är författaren, psykologen och relationsgurun, som i sin bok om barnuppfostran presenterar sin version av positivt föräldraskap (*positive parenting*) med utgångspunkt i en stabil familjestruktur. Brittiska Jo Frost blev populär i USA och Europa i samband med TV-programmen *Supernanny*. I sin bok sammanfattar hon de disciplinära åtgärder som hon anser nödvändiga för ett fungerande familjeliv.

I detta arbete, som handlar om pragmatisk anpassning till svenska förhållanden, används de allmänna rekommendationerna från Barnavårds-

centralen (BVC) och Socialstyrelsen som referensram för att avgöra vad som kan ses som pragmatiskt sett välanpassat och vad som är mindre lämpat för svenska förhållanden. Det svenska standardverket *Stora boken om barn* (2011) och BVC:s bok *Leva med barn* (2008) har använts tillsammans med internationella webbsidor från organisationer som arbetar med barns rättigheter i världen såsom FN:s barnkonvention.

2.2. Metod

Denna studie är en kvalitativ analys av de resultat som framkommit vid parallellläsning av slumpvis utvalda delar av de tre originalen och deras översättningar. Tillvägagångssättet har varit att göra nedslag i de tre originalen och därefter göra jämförelser med översättningarna. När jag identifierat ett översättningsproblem som överensstämmer med syftet för denna uppsats i en KT, har jag letat i de övriga KT för att se om motsvarande problematik förekommer där. Om denna funnits, har det gjorts en jämförande delstudie av just det specifika området.

Analysen syftar till att kasta ljus över de kulturella skillnader som existerar mellan svenska och brittiska eller amerikanska läsare. Betydelsefulla skillnader mellan KT och MT identifieras, och utifrån dessa skillnader redogör jag för hur översättarna valt att framställa företeelser på ett för målspråkskulturen naturligt sätt.

I de exempel ur KT och MT som redovisas för i kapitel 3 kommer exempel ur KT alltid att få beteckningen *a*, MT *b* och eventuella egna förslag till översättningar eller andra vanligt förekommande alternativa översättningar kommer att betecknas av bokstaven *c*.

Stora boken om barn (2011) och *Leva med barn* (2008) har använts som referensmaterial vid identifierandet av de problemområden i primärmaterialet som tas upp i kapitel 3. Eftersom det i mitt arbete sällan har gjorts jämförelser mellan primärmaterialet och specifika avsnitt i det ovan nämnda referensmaterialet kommer sidhänvisningar till Hoffsten & Lidbäck (2011) och Gustafsson & Köhler (2008) inte att göras i texten utom i speciella fall.

3. Resultat och diskussion

Enligt Ingo (2007:15) kan begreppet 'översättning' definieras på följande sätt: "att på målspråket uttrycka det som uttrycks på källspråket på ett pragmatiskt, stilistiskt, semantiskt och strukturellt välfungerande och även med hänsyn till situationella faktorer så lång som möjligt likvärdigt sätt". Detta innebär att en översättares främsta uppgift är att skapa förståelse för KT och sedan försöka hitta både pragmatiska, stilistiska, semantiska och strukturella motsvarigheter till det som KT vill förmedla. När man översätter är alla elementen viktiga, men i detta arbete om kulturell anpassning kommer jag att uppehålla mig mer vid ett av dessa: pragmatiken.

3.1. Pragmatik och kulturell anpassning

I de tre granskade böckerna förekommer många fall av kulturell anpassning där översättarna har fått agera filter åt den text de ska överföra till svenska. Många arbetsgivare inom översättningsbranschen kräver att översättaren ska vara bosatt i det land där MS talas (Comactiva [www]), just för att denne ska kunna hålla sig uppdaterad med landets kulturella och sociala liv. Precis som Nord (1997:78) påpekar upplever och analyserar vi en främmande kultur genom att jämföra den med vår egen. För att kunna förstå och därefter översätta kulturspecifika företeelser i en viss KT behövs en fast förankring i den aktuella MT-kulturen. Det anses alltså inte tillräckligt att vara språkligt bevandrad i både KS och MS, och inom en genre som föräldralitteratur märks det tydligt om erfarenhet och vardagslivskompetens hos översättaren saknas. Kultur och kulturspecifika begrepp kan innefatta både abstrakta och konkreta fenomen som exempelvis religion, sociala strukturer och vanor, samt matvaror (Baker 1992:20).

I det här arbetet läggs tonvikten på den kulturella anpassningen och hur väl den pragmatiska aspekten har respekterats vid översättning av de analyserade texterna. För att *pragmatik* inte ska framställas som en isolerad företeelse kan det dock vara på sin plats att först gå närmare in på det som nämns i inledningen av detta kapitel, det som Ingo (2007:23)

kallar för översättningens grundaspekter och som utgör de pelare på vilka en översatt text, oavsett genre, vilar (se tabell 2):

Tabell 2. Översättningens fyra grundaspekter

Grammatisk struktur (språkliga system och former)	Språklig varietet (stil) (språkets situationsbetingade form)
Semantik (språkets och ordens betydelse)	Pragmatik (språkets betydelse och begriplighet)

En idealisk översättning ska i teorin uppfylla krav på motsvarighet inom alla dessa fyra områden, men i praktiken blir det snarare en balansgång som baseras på en noggrann analys av både KT och MT:s syfte och framtida användningsområden. Både en KT och en MT innehåller de fyra ovan nämnda komponenterna, och översättningsprocessen kan förenklat beskrivas som en nedmontering av KT:s fyra grundpelare, följt av en ”filtrering” av texten via de *situationella faktorer* som skiljer de två texterna åt. Som situationella faktorer räknas i stort sett allt som kan påverka översättningsprocessen, vilket betyder såväl skillnader mellan språkpar som en översättares arbetsmetod. Det slutliga steget är sedan att bygga upp MT:s fyra grundpelare (Ingo 2007:31). Om en översättare inriktar sig på enbart den pragmatiska aspekten, kan resultatet bli så fritt att det knappt går att kalla MT en översättning – det blir snarare en tolkning (Ingo 2007:27).

Ingen text existerar i ett vakuum. Alla texter som är skrivna för att läsas har en sändare och en mottagare och för att en översättning ska kunna fungera i sitt sammanhang är det viktigt att tänka över vilka som är dess potentiella läsare. Som Ingo (2007:22) uttrycker det är översättarens problem att situationen och hela omvärlden ofta ser mer eller mindre annorlunda ut där översättningen ska användas.

Det grekiska ordet *skopos* introducerades i översättningsvetenskapen på 1970-talet med betydelsen ’syfte’ eller ’mål’ med en översatt text. Vermeer, som var begreppets upphovsman, menade att en måltext måste uppfylla ett specifikt syfte och vara ”funktionellt duglig” och att det därmed var av yttersta betydelse att identifiera hur måltexten skulle komma att användas och varför texten överhuvudtaget skulle översättas till målspråket (Munday 2012:122). Skoposteorin betonar just de

kulturella aspekterna av översättning och förkastar lingvistikens som kärnan i modern översättningsforskning (Ingo 2007:13).

Kulturell anpassning av källspecifika begrepp är i allra högsta grad en form av pragmatisk översättning. Enligt Nord (1997:34) går *översättning* i grund och botten ut på att göra jämförelser mellan kulturer och att utgångspunkten för en jämförande studie inom översättningsvetenskap aldrig kan sägas vara neutral. Vidare skriver hon att pragmatik och kulturell anpassning alltid medför problem för översättaren i alla slags situationer, oavsett språkpar, eftersom de extratextuella faktorerna (sändare, mottagare, medium, tid, plats, syfte och textfunktion) aldrig är helt identiska (Nord 1997:65). Varje kultur har sina konventioner, och de kulturellt betingade översättningsproblem som kan uppstå är resultatet av hur dessa konventioner kommer till uttryck på KS respektive MS.

3.2. Genren föräldrahandböcker

Barnuppfostran har sedan lång tid tillbaka behandlats av ett stort antal tänkare och teoretiker inom ämnet. På 1700-talet presenterade filosofen Rousseau sina tankar i boken *Emile eller om uppfostran*, där han bland annat hävdade att det krävdes en respektfull behandling under barndomen för att kunna leva ett värdigt vuxenliv (Wikipedia [www]). Många av de tankar som Rousseau uttryckte för över 200 år sedan kan återfinnas i moderniserad form i dagens föräldrahandböcker. Under 1900-talet har en mängd olika uppfostringsideal avlöst varandra, och faktorer som social status och geografisk placering har varit viktiga för hur mottagliga föräldrar varit för de åsikter som regerat (Norman 1996:54).

Allteftersom vi rör oss mot ett mer humant och självbejakande samhälle syns dessa tendenser även inom barnuppfostran. När Benjamin Spocks bok *Sunt förnuft i barnavård* kom ut 1947 introducerades ett nytt sätt att se på barnuppfostran, och samtidigt fick den moderna föräldralitteraturen sitt genombrott (Wikipedia [www]). Norman (1996:59) ställer sig med rätta frågan ”om inte barn är den sociala kategori som i modern tid blivit mest föremål för samhällsliga tyckanden och institutionaliserade åtgärder”.

Som benämningen i sig antyder är föräldrahandboken en slags handbok, en text som har som syfte att vägleda och instruera. Nord gör följande grundindelning av översatta texter: Den första gruppen utgörs av de texter som har ett *instrumentellt* syfte, det vill säga, att

kommunicera ett budskap och där MT ska kännas som ett original. Den andra gruppen omfattar de texter som har ett *dokumenterande* syfte, att bevara en känsla av att det är en översatt text och att texten är en källa till information om KT-kulturen och det sammanhang i vilket texten kom till (Nord 1997:47).

Föräldrahandböcker räknas, med vissa undantag, till den tidigare kategorin, de instrumentella texterna, eftersom böckerna generellt har som syfte att ange ett tillvägagångssätt och kan ses som instruktionsmanualer för hur man tar hand om barn. Enligt Nord (1997:66) är det speciellt vid översättning av instrumentella texter som kulturella skillnader blir extra påtagliga. De undantag som jag nämner kan utgöras av äldre texter, som översätts i syfte att studera hur barnuppfostran som ett socialt fenomen har utvecklats, eller av texter som översätts för att granskas eller jämföras i stället för att användas som praktiska verktyg. De föräldrahandböcker som idag översätts till svenska i kommersiellt syfte tillhör alla kategorin instrumentella texter.

Nord har sammanställt en modell för att analysera en KT och dess motsvarande förväntade MT (Munday 2012:127). Om Nords analysmodell appliceras på genren engelskspråkiga föräldrahandböcker, kan resultatet sammanfattas i följande tabell:

Tabell 3. KT och MT utifrån Nords analysmodell

	KT	MT
Textens funktion	Texten är informativ; den upplyser läsaren om hur man bäst ska ta hand om ett barn. Tilltalet är viktigt, eftersom ämnet är baserat på känslor. Det är därför viktigt att möta läsaren på dennes nivå och på ett sätt som känns inbjudande.	KT:s funktion bevaras i MT.
Målgrupp	KT:s målgrupp är föräldrar eller personer som är i kontakt med barn, och eftersom engelskan har en stor utbredning kan hela den engelsktalande delen av världen räknas som potentiella läsare trots att den största marknaden är USA och Storbritannien.	MT:s målgrupp utgörs av svenska föräldrar eller vårdare av barn.

I handböcker där det handlar om att skapa ett förtroende är det i allmänhet viktigt att författaren delar med sig av sina egna erfarenheter och berättar en del av sin egen livshistoria eller resa mot de upptäckter som presenteras. Denna tendens kan ses i både KS-kulturen och MS-

kulturen, trots att den lyser igenom starkare hos engelskspråkiga författare. Som tidigare nämnts är just närheten till författaren ett viktigt inslag i speciellt amerikansk litteratur, och i primärmaterialet för denna studie finns rikligt med exempel från författarnas familjeliv och liv som yrkesverksamma. I svenska böcker om barnuppfostran förekommer detta ibland, men oftare kan man se exempel som i *Leva med barn*, där föräldrar berättar om sina erfarenheter i ett avsnitt som ”undertecknas” med:

- (1) Maria: 31 (kassörska)
 Fredrik: 32 (chaufför/säljare)
 Lovisa: 9 månader
 Bor i lägenhet
 (Gustafsson & Köhler, 2008:37)

Det är alltså fråga om verkliga eller möjligtvis fiktiva historier av personer som berättar hur det kan vara i en given situation, men detta görs utan att någon behöver känna sig utlämnad i sammanhanget. Enligt tradition verkar det i Sverige finnas en skarp gräns mellan en faktabok och en självbiografisk skildring, medan denna gräns, framför allt i USA, är mer flytande.

3.3. Exempel på problemområden

I det undersökta materialet har ett antal företeelser identifierats där avvikelser från svenska sociala konventioner varit speciellt påtagliga. Dessa har grupperats i mer eller mindre enhetliga underavsnitt: 3.3.1. – 3.3.7. nedan.

3.3.1. Religion i uppfostran

I svensk föräldralitteratur är det ytters sällan som religion eller andlighet tas upp i samband med barnuppfostran, såvida man inte aktivt söker sig till ett specifikt trossamfund. Att Gud och trosåskådning finns med i engelskspråkig, speciellt amerikansk, litteratur är däremot inte ovanligt, och så länge religionen är kristendom, har de flesta stor tolerans för detta. Att översätta en text med ett religiöst budskap kan vara en utmaning för en översättare. I min studie är det uppenbart att kristna budskap uttryckta på svenska förändrar stilnivån på texten och flyttar fokus från en målgrupp till en annan.

Det mönster som kan ses i svenska böcker om barnuppfostran är generellt att texten i första hand ska ha ett vetenskapligt fundament och att den därefter kan varvas med känslobaserade åsikter om barns behov. I engelskspråkig litteratur, där det för det första finns ett större utbud av böcker att välja mellan, finns det en tendens till att författaren vill vara nyskapande och unik och det är mycket viktigt att framhäva det individuella hos författaren i fråga.

I synnerhet Gray använder sig av ett stort antal kristna metaforer och anspelningar i sin text och där har den svenska översättaren valt att antingen utelämna, tona ned eller översätta rakt av.

Följande meningar i KT har utelämnats i MT, möjligtvis på grund av deras brist på vetenskapligt fundament i ett sammanhang där resten av argumenten bygger på fakta:

- (2) God makes children little so we can pick them up and move them.(G s. 16)
- (3) Most of all, you remember that children *are* from heaven. (G s. xxxiii, kursiv stil i originalet)

För en svensk läsare kan meningarna i (2) och (3) vara aningen svårsmälta, och översättaren har antagligen fattat ett välgrundat beslut eller tagit emot instruktioner om att inte översätta alla religiösa anspelningar utan hålla sig till de som känns nödvändiga för koherensen i innehållet som i exempelvis meningen i (4a) ur Gray:

- (4a) All children are born innocent and good. In this sense our children are from heaven. (G s. 1)
- (4b) Alla barn föds oskyldiga och goda. I den meningen kommer våra barn från himlen. (G s. 31)

Översättaren har valt att översätta detta stycke på ett sätt som bevarar författarens personliga uttryck och åskådning. Samtidigt uppfyller översättningen på ett tillfredsställande sätt Ingos fyra grundkrav för en idealisk översättning (Ingo 2007:15).

Även i Pantley finns ett kapitel som behandlar föräldrars ilska och som ger upplysningar om institutioner dit en vuxen i behov av hjälp kan vända sig. I den amerikanska KT finns, bland fem andra listade alternativ, möjligheten att vända sig till ”a priest, minister or other religious leader”, medan det i den svenska MT räknas upp sex olika institutioner dit man kan vända sig: ingen av dessa är knuten till något religiöst sam-

fund. Översättaren har därigenom visat ett gott exempel på en mycket bra lösning på en kulturell olikhet, då inte bara de amerikanska institutionerna översatts med motsvarande svenska, utan att hela listan omformats och dessutom utökats för att möta svenska behov. En närmare beskrivning av de institutioner som tas upp på listan återkommer längre fram i detta kapitel.

3.3.2. Uppfostringsmetoder och bestraffningar

”Avskaffa ordet *aga* – kalla våld för våld i stället så klarnar begreppen”, skrev journalisten Marianne Höök en gång för länge sedan (Gustafsson & Köhler 2008:162), och detta uttalande illustrerar hur viktigt ordvalet är för huruvida ett samhälle är villigt att acceptera en företeelse eller inte. År 1966 avskaffades föräldrars rätt att fysiskt bestraffa sina barn i uppfostrande syfte och 1979 antog Sverige, som första land i världen, ett uttryckligt förbud mot barnaga genom en bestämmelse i föräldrabalken (Barnkonventionen [www]). I USA är det tillåtet med barnaga, och landet är ett av få i världen som underlåtit att skriva under den internationella Barnkonventionen. I Storbritannien är det förbjudet med skolaga men i hemmet är det fortfarande lagligt med *aga* (E.C.P. [www]). Detta kan antas vara förklaringen till att företeelsen tas upp i alla tre källtexterna. I svenska böcker om barnets vård och uppfostran är det däremot inte ett ämne som upptar mycket plats, utom när det gäller att markera att företeelsen är oacceptabel. Att *aga* förekommer mycket flitigare i översatt föräldralitteratur är inte helt oväntat, och detta är ett resultat av kulturella skillnader mellan KT och MT och möjligtvis brister i analysen av KT, MT och målgruppen för översättningen. I min mening är det viktigt att man, vid anpassning till svenska förhållanden, inte öppnar en tillåtande dörr och underblåser ett tankesätt som åtminstone inte officiellt funnits med i svensk barnuppfostran sedan 1960-talet.

I Frost ingår i KT ett avsnitt med rubriken *Smacking*, vilken översatts med motsvarande rubrik *Aga* i MT. Detta kan tyckas vara en yttring av dåligt omdöme från översättarens sida, då ordet *aga*, som precis diskuterats här ovan, i svenskan ger helt andra konnotationer (SAOB = Svenska Akademiens ordbok) än engelskans *smacking*, och då ordet *smack* enligt Norstedts engelsk-svenska ordbok [www] främst översatts med *smäll*, *slag* eller *dask*. Något av dessa tre alternativ hade med fördel kunnat användas med innebörden *fysisk bestraffning* i stället för ordet *aga* som i SAOB definieras som *kroppslig bestraffning i förment*

uppfostrande syfte och dessutom är en olaglig handling i dagens Sverige.

Ordet *stryk* används i översättningen av Gray som motsvarighet till KT:s *hitting*. *Stryk* är dock ett ord som har en stark känslomässig laddning, och som enligt SAOB kan användas synonymt med *aga*, *misshandel* eller *smörj*. Vidare skulle betydelsen av *stryk* översatt till engelska snarast bli *beating*, vilket har en avsevärt starkare innebörd än ordet *hitting* som används i KT (Norstedts [www]). Därför anser jag att ordet *stryk* inte rättvist representerar det som KT uttryckte.

I den svenska översättningen av Gray förekommer även ordet *smäll* som i följande sammanhang (min tillagda fetstil):

- (5a) Some parents still think their children need to be **spanked**. (G s. 26)
- (5b) En del föräldrar tror fortfarande att deras barn behöver **smäll**. (G s. 53)

Definitionsmässigt kan *to spank* översättas med *att ge smäll* men med tanke på genren kräver situationen ett ögonblicks eftertanke. Ordet *smäll* används precis som *aga*, som diskuterats tidigare i detta avsnitt, just vid bestraffning av barn och det kan vara nyttigt att ha citatet från Marianne Höök (se ovan i detta avsnitt) i åtanke och kalla handlingar vid deras rätta namn. Att använda ordet *smäll* är ett steg i riktning mot att rättfärdiga företeelsen. Jag antar att det är därför som svenska föräldrahandböcker föredrar att kalla handlingen *att slå* (Gustafsson & Köhler 2008:161). En variant till exempel (5b) hade därför kunnat vara (min tillagda fetstil):

- (5c) En del föräldrar tror fortfarande att de behöver **slå** sina barn.

Detta sista förslag till alternativ översättning är acceptabelt, men det medför ett förändrat perspektiv då barnets behov av att ta emot byts mot föräldrarnas behov att ge. I en pragmatisk översättning är denna förändring något som kan rättfärdigas, då andemeningen blir den samma (Ingo 2007:126).

Förutom de ovan nämnda exemplen på ett ordval i MT som förstärker en redan negativ företeelse, kan man genomgående se att det verkar finnas en motvilja mot att använda ”hårda” ord i de svenska översättningarna. Dessa ord ersätts i regel med en ”mjukare” variant. Ett exempel på detta finns i Frost:

- (6a) You can only keep the boundaries in place by discipline. This means firm and fair control. (F s. 14)
- (6b) För att barnet ska kunna följa de förhållningsregler du fastställt krävs tydlig och bestämd vägledning. (F s. 14)

Ord som *kontroll* och *disciplin* anses i allmänhet inte vara passande på svenska när man talar om människor, utan de används betydligt oftare när man pratar om att till exempel träna hundar. När Frost talar om *discipline*, ligger det ändå nära till hands att tro att hon syftar på just det som på svenska skulle kallas *disciplin*:

- (7a) Discipline is finding that balance where you are warm with your children, but you're firm when you need to be (F s. 60)
- (7b) Att sätta gränser handlar om att skapa balans i tillvaron, att vara kärleksfull mot sina barn men att våga vara bestämd när så krävs och det finns anledning till det. (F s. 60)

Översättaren har dock valt att formulera Frosts ord i (7a) på ett, för det stora flertalet svenskar, mer sympatiskt och tilltalande sätt.

Även i Pantley används ordet *discipline*, men med en något annorlunda betydelse än hos Frost (min tillagda fetstil):

- (8a) **Discipline** is a very complicated and complex matter. (P s. 42)

På svenska blir denna mening översatt till:

- (8b) **Barnuppfostran** är ett komplicerat och komplext ämne. (P s. 47)

I exempel (8) är *discipline* översatt med ett, för sammanhanget, väl valt ord, eftersom engelskans *discipline* kan användas i just betydelsen 'fostran' (Norstedts [www]). Vilket ord som ska användas i ett visst sammanhang beror på översättarens känslighet för nyanser, inte bara i de aktuella språken generellt, utan också för hur olika ämnesområden behandlas och vilken vokabulär som är passande i en viss tid och på en viss plats.

Att anta att även Frost använder ordet *discipline* med betydelsen 'barnuppfostran' verkar långsökt då hon använder sig av ordet i snäva sammanhang där det talas om metoder för att göra barnen lydiga. I Pantley används ordet i en vidare betydelse.

3.3.3. *Stilnivå*

Det kan eventuellt anses tveksamt om *Stilnivå* ska räknas till en av de intertextuella skillnader som ska behandlas i avsnitt 3.3., men eftersom det i det undersökta materialet visar sig finnas en bristande anpassning av stilnivån, som orsakar problem med läsbarheten, anser jag att en kulturell anpassning stilnivån i MT hade varit på sin plats. Därför väljer jag att ta med stilnivå som ett av problemområdena i avsnitt 3.3.

För att en föräldrahandbok ska kunna läsas och användas av moderna föräldrar är en förutsättning att den använder ett språk som känns naturligt och tidsenligt. Svenska standardverk som till exempel *Stora boken om barn* (2011) och boken *Leva med barn* (2008) uppdateras regelbundet för att kunna leva upp till rådande standard och återspegla utvecklingen inom området. Detta är naturligtvis något som företrädesvis kan göras med böcker som säljer i stora upplagor och där förlaget trycker nya utgåvor. Även texter som publiceras på nätet har fördelen att kunna uppdateras regelbundet.

För att en bok ska kunna användas en tid efter det att den utkommit i tryck bör språket åtminstone kännas modernt då boken ges ut. I översättningen av Gray från 2001 används emellanåt ett ålderdomligt språk, ett språk som inte representerar 2000-talet. Följande exempel illustrerar hur viktigt ordvalet är i ett givet sammanhang (min tillagda fetstil):

- (9a) When **mothers** are not aware of what their children need, they often make other things more important. (G s. xxxii)
- (9b) När **mödrar** inte känner till vad deras barn behöver, ställer de ofta andra saker i centrum. (G s. 28)

Konsekvensen av att använda ordet *mödrar* i (9b) blir att stilnivån på texten förändras och går från vardaglig till högtidlig och att uttalandet får något lätt komiskt över sig. Budskapet blir svårare att ta till sig, och det känns snarast som om författaren pratar om en mamma från en svunnen tid och inte till den avsedda läsaren.

Ett alternativ till översättningen i (9b) hade kunnat se ut på följande sätt (min tillagda fetstil):

- (9c) **Mammor** som inte är medvetna om vad deras barn behöver lägger ofta sin uppmärksamhet på andra saker.

Denna lösning skulle möjligtvis göra MT lite mer familjär och mindre auktoritär än KT, men som praktiskt verktyg för föräldrar skulle texten bli mer tillgänglig.

Även på ställen där ålderdomliga ord hade kunnat undvikas har översättaren valt att använda dessa (min tillagda fetstil):

- (10a) When **parents** today yell or communicate the way their parents did, it has a different effect. (G s. xxviii)
- (10b) När **fäder eller mödrar** av idag kommunicerar som deras föräldrar gjorde, högröstat och ovetligt, blir verkan annorlunda. (G s. 25)

Andra uttryck som också påverkar stilnivån är attribut som används om personer. Återigen kommer översättningen av Gray att ges som exempel där författaren i KT skriver om *Mr. Fix-It* (s. 190) och *Mrs. Home Improvement* (s. 192) med betydelsen att pappa tar hand om saker och mamma gör hemmet fint. I MT blir översättningen *Herr Fixar Allt* och *Fru Hemförbättrare*, vilket ju är en betydelsemässigt korrekt översättning om än inte vidare pragmatisk, då pragmatiken kräver att översättningen ska fungera i sin nya miljö (Ingo 2007:126). En översättning i stil med *fixarpappan* hade varit en möjlig bättre lösning, eftersom användandet av *Herr* och *Fru* fasades ut i samband med du-reformen i Sverige på 1960-talet och inte förekommer i samma utsträckning i svenskan som *Mr.* och *Mrs.* i engelskan (Sweden.se [www]). Användningen av titlar på svenska får ofta en komisk effekt i sammanhang där detta inte är avsett.

3.3.4. Felaktiga översättningar

När en översättare har en snäv tidsram för utgivning av en bok, förekommer det att fel uppstår i översättningen som inte beror på bristande förståelse av KT:s innehåll. Det kan antas att detta är fallet i fråga om översättningen av *Supernanny*. Eftersom boken baseras på en känd TV-serie och utgivningen av den svenska översättningen var samma år som originalet på engelska kom ut, var det säkert av stor vikt att boken skulle publiceras medan intresset var på topp. Detta kan vara en anledning till att det finns ett antal semantiska avvikelser i översättningen av Frost i stil med följande exempel:

- (11a) ...warn her that I was going to use the blender, quickly switch it on and off a couple of times so she could get used to the idea – and then use it. (F s. 51)
- (11b) ... förvarna henne om vad jag tänkte göra. För att hon skulle vänja sig vid ljudet – och så småningom själv våga använda mixern – stängde jag sedan av och satte på flera gånger. (F s. 51)

Exempel (11) är främst lustigt och man ställer sig frågan om en förälder skulle följa de felaktiga svenska instruktionerna och efter en period av tillvänjning låta en tvååring hantera mixern. Men samtidigt är det en förvanskning av KT-författarens, den professionella yrkesutövarens, budskap till sina läsare.

Ytterligare ett exempel från översättningen av Frost visar hur en snabb översättning kan förskjuta betydelsen hos en handling eller åtminstone förmedla ett förvirrande budskap som saknar logik (min tillagda fetstil):

- (12a) Mom's getting the towel now. In two minutes, it'll be time **to get out of the bath.** (F s. 50)
- (12b) Mamma ska hämta badlakanet nu. Om två minuter är det dags **att bada.** (F s.50)

Det kan hända att en mamma som visar fram ett badlakan kan signalera att det är dags att bada, men det är trots allt ett betydelseförändrande ingrepp i KT jämfört med MT, och inte minst ett misstag som hade kunnat undvikas.

I de delar av texterna som granskats är det endast i Frost som denna typ av språkligt missvisande information i MT har kunnat kartläggas.

I Gray förekommer en annan form av felaktig översättning. Där talas det om barn och unga med uppmärksamhetsstörningar vilket i MT har översatts med *DAMP* (G s.22). I KT (G s. xxiii) har författaren kallat tillståndet *Attention Deficit Disorder*, ett begrepp som kan användas även på svenska (ADD) och som ibland (något felaktigt) används synonymt med begreppet ADHD (*Attention Deficit Hyperactivity Disorder*). Trots att boken översattes på tidigt 2000-tal var begreppen vedertagna inom den svenska psykiatrin (Läkartidningen [www]). Därför borde hellre någon av benämningarna *ADD* eller *ADHD* använts än *DAMP*, då *DAMP* förutom uppmärksamhetsstörningar även innebär motoriska funktionshinder (Wikipedia [www]).

3.3.5. Utelämningar

Av de tre granskade böckerna är det i Gray som det flitigast förekommer utelämningar. Som nämnts i avsnitt 3.3.1. ovan kan detta bero på att författaren använder metaforer och slogans som vanligtvis inte är brukliga i svensk kultur. Ett exempel på en längre utelämning illustreras av följande stycke:

- (13a) In previous generations, societies were suppressed, controlled, and manipulated by strong, punishing dictators, but it is not so today. People will not stand for injustice and the violation on human rights; they will revolt instead. People have sacrificed their lives for the principles of democracy. In a similar way, children today will not accept the threat of punishment. (G s. xxvii)

Det kan tyckas uppenbart att exempel (13a) härstammar från USA, där en hyllning av demokratin är ett naturligt inslag i en text hämtad från i stort sett alla genrer. Ett klokt och välgrundat val av översättaren har följaktligen blivit att korta ner stycket avsevärt:

- (13b) Barn av idag accepterar inte hot om straff. (G s. 25)

Ett annat avsnitt, också detta från Gray, som uteslutits i översättningen lyder så här i KT:

- (14) In the past, punishing children by spanking made them fear authority and follow the rules. Today it has the opposite effect. Violence in means violence out. This is a symptom of being more sensitive. Children today can be more creative and intelligent than in previous generations, but they are also more influenced by outer conditions. (G s. xxx)

Varför ovanstående stycke (14) har uteslutits kan vara svårt att utröna, och det är inte lätt att finna vare sig etiska eller kulturellt betingade grunder till ett sådant val. I brist på andra anledningar kan man dra slutsatsen att det fanns begränsningar i sidantal i den svenska utgåvan, som omfattar 354 sidor (i jämförelse med originalet som innehåller 390 sidor).

I de delar som undersökts i denna studie har flera stycken i Gray identifierats som utelämnade, eventuellt på grund av den möjliga omfångsbegränsning som nyss nämdes. I de två övriga undersökta

böckerna har inga längre utelämnings hittats i de granskade avsnitten. Att det även i Pantley skiljer nära 40 sidor mellan KT och MT kan främst förklaras med att böckernas layout och teckensnitt skiljer sig åt, vilket även framgår av tabellen i avsnitt 2.2. ovan. I det undersökta materialet har några utelämnings i Pantley inte kunnat påvisas.

3.3.6. *Kulturella fenomen och sociala strukturer*

Något som inte går att komma ifrån vid översättning av en brukstext är att fenomen som titlar och institutioner måste anpassas till den nya kulturen där måltextern kommer att användas. Medan litterära texter eftersträvar en viss typ av exoticism, är det just denna typ av bevarande som ska undvikas i en instrumentell text (Munday 2012:126). Den effekt som uppstår om KT-kulturen bevaras är ett avstånd mellan text och läsare som motverkar hela grundsyftet att skapa närhet och förtroende inom ett område där kunskapen ska vara applicerbar på läsarens eget liv.

En skillnad mellan svenska förhållanden och motsvarande brittiska eller amerikanska är att det för en familj i de sistnämnda kulturerna tillhör vanligheten att en *nanny* eller *au pair* tar hand om barn under skolåldern, medan det i Sverige är långt vanligare att barn befinner sig på *förskola* när föräldrarna arbetar. Det har därför på den här punkten gjorts en pragmatisk anpassning till svenska förhållanden i Frost (min tillagda fetstil):

- (15a) Not only do mom and dad have to work together and follow more or less the same agenda, so should **grandparents, babysitters, au pairs and nannies**. (F s. 55)
- (15b) Det är inte bara mamma och pappa som bör samarbeta och försöka följa samma rutiner utan även **mor- och farföräldrar, förskolepersonal och barnvakter**. (F s. 55)

I exempel (15) har en kulturell anpassning gjorts som kan tyckas mycket lämplig med tanke på hur situationen ser ut i Sverige i dag. På samma vis kan man se att ett barn i England eller USA rekommenderas att gå till *doktorn* (*the doctor*) (F s. 125). I Sverige är motsvarande rekommendation att föräldrar tar sina barn till BVC. Om översättaren skulle missa denna kulturella skillnad och hänvisa barnet till en doktor, kan det tyckas vara en ospecifik hänvisning för en svensk förälder som är van vid att söka hjälp hos BVC, men ett ”fel” av detta slag skulle knappast räknas som grovt. Egentligen förmedlar denna slags brist i

fråga om kulturell anpassning inte felaktig information utan ger bara en ospecifik hänvisning. När den pragmatiska anpassningen fungerar optimalt förstärker den det band av närhet mellan sändare och mottagare som är så viktigt i denna genre.

I Pantleys avsnitt om föräldrar som behöver hjälp för att hantera sin ilska ges en lista över institutioner som vuxna kan vända sig till för att få hjälp. Den engelska KT räknar upp följande institutioner:

- (16a)
- local hospital
 - school councillor
 - priest, minister, or other religious leader
 - family doctor
 - councillor, therapist, psychologist, or mental health professional (P s. 187)

I den svenska MT ser innehållet i denna lista som förväntat helt annorlunda ut, och det är tydligt att översättaren inte bara satt sig in i lexikala motsvarigheter utan även de rent institutionella i en motsvarande situation som den som avses i KT:

- (16b)
- vårdcentral
 - sjukhus
 - psykiatrisk öppenvårdsenhet
 - barnvårdscentralen
 - manscentrum
 - psykolog, terapeut, familjerådgivare (P s. 164)

Eftersom de böcker som undersöks i denna analys är handböcker är det just användarvänligheten som är viktig, och (16b) är ett bra exempel på hur det ser ut när denna fungerar optimalt.

Bland de kulturella fenomen som tas upp i detta avsnitt har jag valt att ta upp en del företeelser som inte är exklusiva för genren föräldralitteratur men som ändå förekommer flitigt nog i det undersökta materialet för att anses betydelsefullt. I speciellt amerikansk engelska används ordet *games* ofta, både med betydelsen 'spel' och 'lekar' (Norstedts [www]). Det är intressant att notera hur översättarna valt att formulera bruksmotsvarigheter till de företeelser som tas upp i texterna.

I Gray används ordet *games* i en konkret, icke-metaforisk betydelse, en betydelse som kan ses som en symbol för trevlig samvaro eller belöning. Där har följande pragmatiska anpassning gjorts i MT (min tillagda fetstil):

- (17a) ... have twice as much reading time or **go to a baseball game**.
(G s. 114)
- (17b) ... du läser dubbelt så länge eller ni **går på en fotbollsmatch**. (G
s. 135)

Om det viktiga inte är att det gäller just baseboll är det, precis som översättaren valt att göra i (17b), lämpligare att välja en svensk företeelse för att illustrera en trevlig gemensam aktivitet för föräldrar och barn.

Även i Pantley förekommer ordet *games*. Ett exempel på detta återfinns i följande rubrik:

- (18a) *Playing to Win: Cooperation Games* (P s. 72)
- (18b) *Samarbetslekar* (P s. 70)

Att en motsvarighet till *Playing to win* i (18a) har tagits bort i den svenska formuleringen i (18b) kan ses som ganska klokt med tanke på det i svenskan görs skillnad mellan *lek* och *spel* och att man valt att översätta *games* med *lekar*. Frågan är dessutom hur en möjlig översättning av uttrycket i sin helhet hade kunnat låta på svenska. Detta beror förstås på hur översättaren väljer att tolka *play games*. Handlar det om att *leka lekar* eller att *spela spel*? I MT finns en önskan att förmedla något lustfyllt och lekfullt precis som i KT. På engelska, och speciellt i amerikansk engelska, representerar tävlingsanda ofta just något positivt och lustfyllt, medan *tävlingar* i svenska öron lättare kan ge konnotationer kopplade till prestationer och krav. Med tanke på att det går ut på att vinna skulle det vara svårt att översätta *games* med *lekar*, eftersom ingen vinner i den aktuella leken. I engelskan är det friare att blanda betydelserna, och i texten smälter *leken* och *tävlingen* samman. Hela ovanstående resonemang har dock kunnat undvikas i och med att översättaren valt att komprimera rubriken och kort och gott kalla den *Samarbetslekar*.

3.3.7. *Metaforer och fasta uttryck*

Metaforer och fasta uttryck förekommer i både KT och MT. En del fasta uttryck kan lätt bli fällor för översättare. Det jag kallar för *fällor* behöver inte nödvändigtvis betyda att översättningen blir ”fel”, men det kan leda till att ett mindre lämpligt, vardagligt uttryck används istället för det svenska fasta uttryck som är brukligt. Det motsatta kan också förekomma; ibland behöver ett fast uttryck på KS omformuleras till ett vanligt uttryck på MS. Ett exempel på en bra lösning är följande rubrik från Frost:

(19a) Less is more (F s. 54)

(19b) Hellre få än för många (F s. 54)

I svenska texter stöter man dock allt oftare på uttrycket:

(19c) Mindre är mer

Ovanstående exempel (19c) kan förekomma i både översättningar och i svenska originaltexter men det är ännu inte ett etablerat uttryck på samma sätt som *less is more* i engelskan, och det kan lätt ge upphov till missförstånd. Att liksom i exempel (19b) översätta med *hellre få än för många* är därför en smidig och pragmatisk lösning.

Även nästa exempel är hämtat från Frost. Fenomenet *the Speaking Clock* återkommer vid ett antal tillfällen i KT och är en företeelse som på svenska motsvaras av *Fröken Ur*. På engelska betyder uttrycket *to sound like the Speaking Clock* helt enkelt att ha en automatisk, robotliknande röst, medan *Fröken Ur* på svenska inte skulle användas i samma sammanhang utan är närmare kopplad till information om tid. Vid ett tillfälle har dock *the Speaking Clock* översatts med just *Fröken Ur*:

(20a) You may find yourself starting to sound like the speaking clock... (F s. 50)

(20b) Du kommer troligtvis att känna dig som fröken ur... (F s. 50)

Den svenska översättningen i exempel (20b) kan verka långsökt, eftersom *Fröken Ur* inte är något som man främst förknippar med monotona upprepningsar. Ett alternativ hade kunnat vara följande:

- (20c) Du kommer säkert att känna dig som en grammofonskiva som hakat upp sig.

Vid ett annat tillfälle ersätts *the Speaking Clock* med *en levande äggklocka*, och detta i ett sammanhang där ordvalet, för en svensk läsare, kan verka mer logiskt än till exempel *Fröken Ur* (min tillagda fetstil):

- (21a) ... you're **the speaking clock**, telling her that bathtime is coming up soon... (F s. 15)
- (21b) Du fungerar som **en levande äggklocka** eller timer som förvarnar om när det är dags att bada... (F s. 15)

Ett annat exempel på ett fast uttryck i KT som bäst översätts med ett normaluttryck i MT är följande (min tillagda fetstil):

- (22a) Then you have to **stick to your guns** (F s. 47)
- (22b) Sedan måste du **hålla fast vid dessa förhållningsregler** (F s. 47)

Ovanstående exempel visar hur engelskan har ett fast uttryck, en metafor som inte har motsvarighet på svenska. Översättaren har dock gjort ett försök att skapa ett liknande uttryck genom att bevara *stick to* med formuleringen *hålla fast vid*. En annan möjlighet hade varit att helt enkelt hitta en motsvarande betydelse på svenska utan att försöka bevara KT:s uttryck. En rent betydelsemässig motsvarighet till uttrycket *Stick to your guns* skulle kunna låta så här (min tillagda fetstil):

- (22c) Sedan måste du **vara konsekvent**.

Formuleringen i (22c) förmedlar på ett pragmatiskt sätt innebörden av KT:s budskap.

4. Slutsatser och sammanfattning

Barnuppfostran är ingen empirisk vetenskap, och det finns således inga strikta ramar för hur innehållet i en handbok som riktar sig till föräldrar ska vara utformat. Inte heller inom översättningsvetenskapen finns en väldefinierad mall eller ett system där data kan matas in och resultera i något som antingen är rätt eller fel. Gränserna för vad som kännetecknar en bra översättning är flytande, och från fall till fall får man ta ställning till vad som fungerar och vad som är tillåtet.

En pragmatisk översättning har som bekant inte bara till uppgift att förmedla ett budskap utan även att framföra budskapet på ett sätt som gör att det passar den nya målgruppen och i sitt nya sammanhang. Den kulturella anpassningen som undersökts i detta arbete är i högsta grad ett uttryck för pragmatisk översättning. Av de resultat som redovisas i kapitel 3 kan man utläsa att det finns ett antal ämnesområden som ur ett översättningsperspektiv kan definieras som problematiska. Enligt Nord (1997) uppstår det alltid problem vid översättning av kulturella fenomen, något som kan vara trösterikt för en översättare att ha i åtanke.

Det finns inga fasta konventioner för hur föräldralitteratur ska översättas, och utifrån analysen av de problemområden som redovisas i kapitel 3 framgår att man som översättare i allmänhet får följa de generella rekommendationer som används vid all form av pragmatisk översättning. Utöver dessa mer eller mindre universella översättningsnormer kan det vid översättning av föräldralitteratur krävas en ytterligare dimension som inte går att lära ut i skolbänken men som för den uppmärksamme läsaren ändå är ytterst påtaglig. Vid granskningen framgår att det behövs, förutom allmänna översättningsstrategier, ett stort mått sunt förnuft och en känsla för ämnet som främst införskaffas genom erfarenhet och fältarbete – det vill säga i umgänget med barn.

Det är en utopi att tro att det skulle gå att utarbeta en mall för översättning av föräldrahandböcker, för en sådan mall skulle samtidigt innebära att det skulle finnas *ett* sätt att betrakta barn, både kulturellt och socialt. Genren föräldralitteratur är till sin natur subjektiv, för hur skulle man kunna hävda att ett sätt är uppfostra barn är bättre än ett annat. De

flesta i Sverige är nog, åtminstone i teorin, eniga om vad som *inte* ska ingå i modern barnuppfostran. Det är kanske dessa exkluderade element som blir den gemensamma nämnaren för all svensk föräldralitteratur. Förutom detta krävs det naturligtvis, liksom inom all annan form av översättning, att eventuella termer används korrekt samt att namn på institutioner är uppdaterade och aktuella.

Genom detta arbete kan man se att de tre översättarna ställts inför olika slags utmaningar i de texter de översatt, och de ger alla exempel på olika sätt att lösa de kulturella problem som uppstår inom genren. Översättningen av Pantley, med många naturligt klingande formuleringar på svenska och med korrekta begrepp på rätt plats, är ett bra exempel på hur det kan se ut när den kulturella anpassningen fungerar optimalt. Men möjligtvis har översättningsarbetet med Pantleys bok underlättats av att originalet inte behandlar kontroversiella ämnesområden. I motsats till detta har översättaren till Gray ställts inför en större utmaning, då både Grays stil och hans inställning till barnuppfostran varit svårare för svenska läsare att förhålla sig till. Översättaren av Frost har, utöver bokens språkliga och innehållsmässiga form, behövt ta hänsyn till att hon även ska agera ansikte åt en person som redan skapat sig en identitet via TV. Uppgiften att göra en pragmatisk översättning ställer då översättaren inför ett viktigt ställningstagande: ska hon representera sändaren eller vill hon skapa en mottagaranpassad översättning?

Jag skulle våga dra slutsatsen att en bra översättare av föräldrahandböcker bör ha levt i längre perioder tillsammans med barn och det ansvar som medföljer. Denna erfarenhet hos en översättare bör i varje fall ses som en stor tillgång. Det är egentligen ganska logiskt, och de flesta skulle nog säga det samma ifall ämnet som översattes behandlade exempelvis segling: att det skulle översättas eller i vart fall faktagranskas av en expert inom området. I den aktuella studien bör en expert representeras av en person som använder sig av institutionerna och som prövar de normer som reglerar och läser tillgänglig, aktuell föräldralitteratur. De slutsatser som dras utifrån denna studie är dock begränsade, då böckerna i sin helhet hade behövt undersökas för att ett entydigt resultat skulle kunna uppvisas.

Att studera ämnet *översättning av böcker om barnuppfostran* är på många sätt intressant. En anledning är att genren utövar stort inflytande på dagens föräldrar, som många gånger inte har andra referensramar för uppfostran än sin egen uppväxt. Översättarens krävande uppgift blir därmed att vara med och kvalitetssäkra den information som förmedlas till föräldrar. Att agera professionellt med både förnuft och känsla.

Referenser

Primärmaterial

- Frost, Jo 2005. *Supernanny – How to Get the Best of your Children*. New York: Hyperion.
- Frost, Jo 2005. *Supernanny*. Översättning: Lena W. Henrikson. Stockholm: Norstedts.
- Gray, John 1999. *Children are from Heaven*. New York: HarperCollins Publishers.
- Gray, John 2001. *Mars och Venus föräldrar till trygga och glada barn*. Översättning: Synnöve Olsson. Stockholm: Brombergs.
- Pantley, Elizabeth 2007. *The No-Cry Discipline Solution*. Maidenhead: McGraw-Hill Publishing Company.
- Pantley, Elizabeth 2007. *Uppfostran utan gråt*. Översättning: Malin Taube. Stockholm: Prisma.

Litteratur

- Baker, Mona 1992. *In Other Words. A Coursebook on Translation*. Abingdon & New York: Routledge.
- Gustafsson, Lars H. & Marie Köhler 2008 [1983]. *Leva med barn*. 10 uppl. Stockholm: Gothia.
- Hoffsten, Kristina & Lena Lidbäck 2011 [1995]. *Stora boken om barn*. 5 uppl. Stockholm: Norstedts.
- Ingo, Rune 2007. *Konsten att översätta. Översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Munday, Jeremy 2012 [2001]. *Introducing Translation Studies*. 3rd ed. New York & London: Routledge.
- Nord, Christiane 1997. *Translating as a Purposeful Activity*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Norman, Karin 1996. *Kulturella föreställningar om barn*. Stockholm: Rädda Barnen.

*SAOB = Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien.
Lund: Svenska Akademien.
Svenska skrivregler utgivna av Språkrådet 2008. Stockholm: Språkrådet
& Liber.*

Internet

Barnkonventionen, <unicef.se/barnkonventionen>. Hämtad 2013-08-12.

Comactiva, <<http://www.comactiva.se/frilans>>. Hämtad 2013-08-16.

E.C.P., <<http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html>>.

Hämtad 2013-08-06.

Läkartidningen,

<<http://larkiv.lakartidningen.se/2001/temp/pda22428.pdf>>. Hämtad 2013-08-05.

Norstedts Ord, <<http://www.ord.se>>.

Sweden.se, <<http://www.sweden.se/eng/Home/Education/Swedish-language/Reading/How-the-Swedish-language-lost-its-formality/>>.

Hämtad 2013-08-30.

Wikipedia, <<http://sv.wikipedia.org>>. Sökord: *Rosseau, Dr. Spock,*

DAMP. Hämtad 2013-08-05.